ואידך ההוא מיבעי ליה לכדתניא [1]ואליו הוא נושא את נפשו מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן ומסר את עצמו למיתה לא (א)על שכרו דבר אחר ואליו הוא נושא את נפשו [א]כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ממנו (ב)רב הונא ורב חסדא חד אמר נפשו של גזלן וחד אמר נפשו של נגזל מאן דאמר נפשו של גזלן דכתיב [2]אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער וכתיב [3]כי ה' יריב ריבם וקבע את קבעיהם נפש ומ"ד נפשו של נגזל דכתיב [4]כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעליו יקח ואידך נמי הכתיב את נפש בעליו יקח בעליו דהשתא ואידך נמי הכתיב וקבע את קבעיהם נפש מה טעם קאמר מה טעם קבע את קבעיהם משום דנטלו נפש: אימתי בזמן שתבעו לא תבעו אינו עובר עליו: ת"ר [5]לא תלין פעולת שכיר יכול אפילו לא תבעו ת"ל אתך לדעתך יכול אפי' אין לו ת"ל אתך שיש אתך יכול אפי' המחהו אצל חנוני ואצל שולחני ת"ל אתך ולא שהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני: המחהו אצל חנוני ואצל שולחני אינו עובר: איבעיא להו חוזר או אינו חוזר רב ששת אמר אינו חוזר ורבה אמר [ב]חוזר אמר רבה מנא אמינא לה מדקתני אינו עובר עליו מעבר הוא דלא עבר הא מיהדר הדר ורב ששת אמר מאי אינו עובר אינו בתורת לעבור: (ג)בעו מיניה מרב ששת קבלנות עובר עליו משום בל תלין או אין עובר משום בל תלין אומן קונה בשבח כלי והלואה היא או [ג]אין אומן קונה בשבח כלי ושכירות היא אמר להו רב ששת [ד]עובר והתניא אינו עובר התם שהמחהו אצל חנוני ואצל שולחני נימא מסייעא ליה (ד)הנותן טליתו לאומן גמרה והודיעו אפי' מכאן ועד עשרה ימים אינו עובר משום בל תלין נתנה לו בחצי היום משתשקע עליו חמה עובר משום בל תלין ואי אמרת אומן קונה בשבח כלי אמאי עובר אמר רב מרי בריה דרב כהנא (ה)בגרדא דסרבלא למאי יהבה ניהליה לרכוכי היינו שבחיה לא צריכא דקא אגריה מיניה לבטושי בטשא ובטשא במעתא:

שכיר

ואידך ההוא מיבעי ליה לכדתניא. להעניש כאילו הוא נוטל את נפשו כדתניא וכו' ומסקנא כל הכובש שכר שכיר וכו': **ואליו הוא נושא.** כל עצמו הוא מוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסיכן בעצמו ליפול ולתלות באילן כשעלה עליו למסוק זיתים ולגדור תמרים ומסר נפשו עליו למיתה שמא יפול מן הכבש או מן האילן: ה"ג **ד"א ואליו הוא נושא את נפשו.** ופליגי בהא רב הונא ורב חסדא במשמעותא דקרא חד אמר נפשו של שכיר נענש עליו כאילו הורגו וחד אמר נפשו של גזלן הגיד לך הכתוב שגורם מיתה לעצמו: **וקבע.** וגזל את גוזליהם ומה יקבע מהן את נפשם שגורמים הגזלנים רעה לעצמן: **אל תגזל דל כי דל הוא ואל תדכא וגו'.** אף אם דל הוא ואין לו עוזר אל תגזלהו. והוא אחד מארבע לשונות שכי משמש בהן (ז) אם: **דהשתא.** לאחר גזילה דהיינו גזלן: **משום דנטלו נפש.** והכי משמע וקבע את קבעיהם נפש את אשר קבעו את נפשם מהם: **לדעתך.** ולא מדעתו: **חוזר.** השכיר אצל בעל הבית אם לא נתן החנוני ונתחייב בעל הבית לשלם: **אינו בתורת לעבור.** כלומר אין לו עליו כלום שיהא עליו בתורת דמים שום עבירות שכר שכיר: **קבלנות.** אומן שקיבל עליו לעשות מלאכה בכך וכך ולא לשכירות ימים: **אומן קונה בשבח כלי.** חוכה במה שהשביחו ומשום קבלנותו יוצא לו וכשמחזירו לו הרי הוא כמוכר לו שבח שהיה לו בתוכו: **הלואה היא.** ולא שם שכירות עליה: **בגרדא דסרבלא.** פולקי"ר בלע"ז שאין כאן שבח כלי שאם היה מניחו כמות שהיא היתה מתקיימת הרבה יותר מעתה: **לרכוכי.** שיהא רך: **היינו שבחיה.** דאיכא דניחא ליה בהכי מפני שמתחמם יותר ויש נוי בדבר: **דאגר לביטשי.** (ח)אלא לעולם לאו בגרדא אלא בתיקון הראשון שקורין פוליי"ר כשבא מבית הגרדי בוטשין אותו ברגלים בתוך כלי עץ במים וקרקע הראויה בכך. מיהו לא בקבלנות עסקינן אלא בשכירות בין ישביח ובין לא ישביח שכרו לפי מנין בטישותיה כך וכך בטישות בכך וכך מעות. דאגרי לביטשי לחשבון בטישות:

הלכות

חוזר עליו או אינו חוזר עליו. היכא דא"ל אני פוטרך לגמרי אפי' לא יתן לי פשיטא דאינו חוזר דאם לא כן בכל מחילה בעלמא תיבעי ליה אי בעי קנין או לא והיכא דא"ל נמי אני פוטרך אם יפרע לי שולחני פשיטא דחוזר כיון דאין שולחני רוצה ליתן לו והכא מיירי כשאמר ליה הפועל סתמא שיסמוך על שולחני ומיבעיא ליה מי אמרי' דאדעתא דהכי סמך אם יתן לו או דלמא לגמרי פוטרו אפילו לא יתן לו וא"ת פשיטא שלא פטרו לגמרי אלא דוקא אם יתן שהרי שולחני יכול לחזור בו אפי' במעמד שלשתן כיון שאין לבעל הבית בידו לא פקדון ולא מלוה וכיון דיכול לחזור מסתמא לא פטרו לגמרי דלאו בשופטני עסקינן וי"ל דלעולם איכא למימר שפטרו לגמרי ומתחייב לו שולחני מדין ערב דכשמשמיכו השולחני הוי כאומר סמוך עלי ופטור בעל הבית לגמרי וה"ה דהוה מצי למיבעי אם השולחני יכול לחזור בו אם לאו דהא נמי תליא והשתא מוכח דמחילה אינה צריכה קנין דע"כ הכא בלא קנין איירי דקנין לא שייך אלא כשפטרו לגמרי בהדיא ואפי' לא פטרו לגמרי בפירוש כיון שהקנה לו דומה ודאי שלפוטרו הקנה לו דאם לא כן מאי צריך קנין וכפוטרו בהדיא פשיטא דאינו חוזר כדפרישית והא לא מיבעיא ליה אלא ודאי בלא קנין איירי ומיהו מצינו לפרש דהכא איירי כשאמר ליה בהדיא אני פוטרך אם יתן לי ואם לא אחזור עליך ופליגי כל זמן שלא חוזר בו שולחני אם יכול לחזור על בעה"ב ולזה הפירוש נמי יש להוכיח קצת דמחילה אינה צריכה קנין מדאמר רב ששת אינו חוזר אלמא פוטרו כל זמן שירצה שולחני לפרוע לו ובלא קנין מיירי דבקנין אפילו רבה מודה ועוד י"ל דפלוגתא דהכא לא שייכא מידי למחילה דלכ"ע פועל חוזר על בעה"ב ולא פליגי אלא לענין בל תלין כשחוזר בו מיד ביום ראשון על בעה"ב דלרב ששת אינו חוזר עליו לענין להתחייב בבל תלין כיון דניתק שעה אחת ממנו כשעמד אצל שולחני שוב אינו חוזר לאיסור בל תלין ורבה אמר כיון דתוך זמנו חוזר הוה כדמעיקרא ודייק רבה ממתניתין דקתני המחהו אצל שולחני אינו עובר עליו משמע דוקא כל זמן שעומד אצל שולחני הא מיהדר הדר וחוזר לאיסורו דאי לא הדר לאיסורו הוה ליה למיתני אינו יכול לעבור עליו ולא דמי להא דקתני אחר זמנו אינו עובר עליו ולא קתני אינו יכול דהתם ליכא למיטעי ורב ששת דמי דאינו בתורת לעבור עליו כלל אפילו יחזור בו ומיהו בירושלמי דשבועות גבי חנוני על פנקסו דנשבעין ונוטלין מבעל הבית קאמר דדוקא כשלא העמיד לפועלים אצל חנוני אבל העמידם אצלו אין בעל הבית חייב לפועלים כלום ומפרש רב אלפס דירושלמי אתי אליבא דרב ששת וסבר כמותו אבל מ"מ לדידן קי"ל כרבה ומוקי ההיא דלא פליגי לענין בל תלין אלא לענין אם צריך בעל הבית לשלם לפועלים אם לאו וכן משמע בפ"ק דקדושין (דף טז. ושם) דמחילה אינה צריכה קנין גבי עבד עברי דקאמר למה לי שטרא לימא ליה באפי תרי זיל אמר רבא זאת אומרת עבד עברי גופו קנוי והרב שמחל על גרעונו אין מחול משמע דאי לאו דגופו קנוי לו היה יכול למחול ובלא קנין איירי דבקנין לא היה צריך שטר דאפילו עבד כנעני קונה עצמו בחליפין כדמוכח בהשולח (גיטין דף לט: ושם) דקאמר שקל כומתא ושדא בה ואמר קני הא וקני נפשך וקאמר דלא עשה ולא כלום משום דהוה ליה בכליו של קונה אבל אי הוה בכליו של מקנה הוה קניא נפשה בחליפין וכן בפרק הנושא (כתובות דף קד.) אמרינן דלאחר כ"ה שנה אבדה כתובתה משום דמסתמא מחלה ואע"ג דלא עשתה שום קנין דבקנין לאלתר נמי אבדה כתובתה ומדאמר לעיל באיזהו נשך (דף עא:) תן על גבי קרקע והפטר ובפרק הזורק בגיטין (דף עח: ושם) זרוק לי והפטר אין ראיה דאיכא למימר דאיירי בקנין ואין להקשות מה"ג שפירש בפ"ק דסנהדרין (דף ו. ד"ה צריכה) גבי פשרה צריכה קנין דשניהם צריכין קנין המוחל צריך להקנות שמחל לו והמשלם צריך להקנות שישלם לו האלי דשאני פשרה משום דדמי למחילה בטעות שאילו היה יודע שהיה זוכה בדין לא היה מוחל ולהכי צריכה קנין דאלים טפי ומהאי טעמא נמי איכא מאן דבעי ג' ולא סגי בב' משום דדמי למחילה בטעות כל שכן אם לא נפרש כמו שמפרש בהלכות גדולות אלא הקנין עושין קודם שישמעו שיקיימו דברי הפשרנים דבלא קנין יוכלו לחזור בהן כשישמעו הפשרה דאז לא קשה כלום:

אומן קונה בשבח כלי כו' **אמר להו עובר.** פי' יש ענין שעובר כגון היכא דליכא שבח כלי כמו בשליחא דאגרתא או דאגריה לבטשי אבל רב ששת סבר שפיר דאומן קונה בשבח כלי כדמוכח בהגוזל קמא (ב"ק דף צט. ע"ש ושם ד"ה דאגריה) דקאמר התם לימא רב ששת פליגא אדרב (ט)אמי דאמר אומן קונה בשבח כלי אמר רב אסי בר חמא דרב ששת בשליחא דאגרתא והנך דבעו מרב ששת לא הזכירו בבעייתן אומן קונה בשבח כלי אלא סתם שאלו קבלן עובר בבל תלין או לאו והגמרא הוא שאומר אומן קונה כו' שלפי הפסק בו תליא הבעיא ולהכי קאמר נמי לימא מסייע ליה שהיה סבור הגמרא דהא בהא תליא ורב ששת שהשיב עובר סבר דאין אומן קונה: [ועי' תוס' נדה לד: ד"ה כי]

שכיר

מסורת הש"ס

א) נ"א שממן לו שכרו, רש"ל, ב) ב"ק קיט., ג) שם לט., ד) ב"ק שם, ה) נ"א בגרדא וכן הוא בערוך [ועי' ערך גרד א], ו) [ר"ה ג.], ז) ורש"י בפרק הגוזל פי' בע"א, ח) [נ"ל אסי].

תורה אור השלם

1 בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל יְיָ וְהָיָה בְךָ חֵטְא: דברים כד טו

2 אַל תִּגְזָל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַשָּׁעַר: משלי כב כב

3 כִּי יְיָ יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ: משלי כב כג

4 כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח: משלי א יט

5 לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר אִתְּךָ עַד בֹּקֶר: ויקרא יט יג

עין משפט נר מצוה

קכא א מיי' פי"א מהל' שכירות הלכה ב סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' שלט סעי' ב:

קכב ב עיי' כ"מ הלכה ד טוש"ע שם סעי' י':

קכג ג מיי' פ"י מהל' שכירות הלכה ד סמג עשין פט טוש"ע ח"מ סי' שו סעי' ג ועיין בטוש"ע אה"ע סי' כח סעי' טו בהג"ה:

קכד ד ה מיי' שם פי"א הלכה ג סמג לאוין קפא טוש"ע ח"מ סי' שלט סעי' ו:

לעזי רש"י

פולקי"ר [פלוקיי"ר]. קרוד.

פוליי"ר [פולי"ר]. לדרוך בד (לנקותו).

מוסף רש"י

אל תגזל דל כי דל הוא. אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגוזלו (ב"ק קיט.). **ואל תדכא עני בשער.** מעשר עני ולקט שכחה ופאה המתחלקין בשערים אל תדכאהו בם (שם). **וקבע את קבעיהם נפש.** גוזל נפש גוזליהם. (שם). **ואי אמרת אומן קונה בשבח כלי אמאי עובר.** הא זכוי קא מזכן ליה ניהליה ולא שכירות היא (שם צט.). **בגרדא דסרבלא.** פלוקי"ר בגדים (שם). **לבטושי.** פלארא"ש בלע"ז ושכרו לדרכה והתנה עמו סכום הדריכות, כל דריכה כמעה, דשכיר יום הוא ולא קבלן דליקני בשבחא (שם).